

Çocuk Edebiyatı ve Duyarlık Eğitimi

Prof. Dr. Canan ASLAN

5. Baskı

Prof. Dr. Canan ASLAN

ÇOCUK EDEBİYATI VE DUYARLIK EĞİTİMİ

ISBN 978-605-241-808-6

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarlarına aittir.

© 2023, PEGEM AKADEMİ

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. AŞ'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz. Bu kitap T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayineimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

Pegem Akademi Yayıncılık, 1998 yılından bugüne uluslararası düzeyde düzenli faaliyet yürüten **uluslararası akademik bir yayınevi**dir. Yayımladığı kitaplar; Yükseköğretim Kurulunca tanınan yükseköğretim kurumlarının kataloglarında yer almaktadır. Dünyadaki en büyük çevrimiçi kamu erişim kataloğu olan **WorldCat** ve ayrıca Türkiye'de kurulan **Turcademy.com** tarafından yayınları taranmaktadır, indekslenmektedir. Aynı alanda farklı yazarlara ait 1000'in üzerinde yayını bulunmaktadır. Pegem Akademi Yayınları ile ilgili detaylı bilgilere <http://pegem.net> adresinden ulaşılabilir.

1. Baskı: Ağustos 2019, Ankara

5. Baskı: Ekim 2023, Ankara

Yayın-Proje: Şehriban Türüldür
Dizgi-Grafik Tasarım: Müge Kuyrukcu
Kapak Tasarım: Pegem Akademi

Baskı: Sonçağ Yayıncılık Matbaacılık Reklam San Tic. Ltd. Şti.
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 İskitler/Ankara
Tel: (0312) 341 36 67

Yayıncı Sertifika No: 51818

Matbaa Sertifika No: 47865

İletişim

Macun Mah. 204. Cad. No: 141/A-33

Yenimahalle/ANKARA

Yayınevi: 0312 430 67 50

Dağıtım: 0312 434 54 24

Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60

İnternet: www.pegem.net

E-ileti: pegem@pegem.net

WhatsApp Hattı: 0538 594 92 40

*Bana duyarlı olmanın anlamını ve güzelliğini öğreten
canım annem Hatice ARSLAN'a...*

Prof. Dr. Canan ASLAN

Lisans öğrenimini Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesinde, yüksek lisans öğrenimini Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesinde tamamlamıştır. Milli Eğitim Bakanlığında yaklaşık sekiz yıl Türkçe öğretmenliği yaptıktan sonra 2003 yılında Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesinde araştırma görevlisi olarak çalışmaya başlamıştır. 2006 yılında Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü “Türkçe Eğitimi” Doktora Programını tamamlayarak doktor unvanını alan ASLAN; 2009 yılında yardımcı doçent, 2012 yılında doçent, 2018 yılında profesör unvanını almıştır.

“Türkçe ve edebiyat öğretimi” ile “çocuk ve gençlik edebiyatı” çalışma alanları arasındadır. Türkçe ve edebiyat öğretmenleri, Türkçe ve edebiyat ders kitapları, çocuk ve gençlik edebiyatı ürünlerinde çocuk ve insan hakları, barış eğitimi, edebiyat öğretiminde yararlanılabilecek sanatsal uyaranlar, edebiyat yapıtlarında cinsiyet rolleri, çocuk edebiyatında duyarlı konular, dil ve edebiyat öğretiminde üst düzey düşünme becerileri, çocuk edebiyatı ve duyarlık eğitimi, Türkçe ve edebiyat öğretiminde derecelendirilmiş puanlama anahtarları gibi konularda ulusal ve uluslararası makaleleri, bildirileri ve kitap bölümleri bulunan ASLAN’ın biri tek, ötekileri ortak yazarlı olmak üzere toplam beş kitabı bulunmaktadır. Ayrıca yine benzer konularda çeşitli ulusal ve uluslararası projelerde araştırmacı ve yürütücü sorumluluğunu da üstlenen ASLAN, 2009 yılından 2015 yılına değin Güzel Sanatlar Eğitimi Anabilim Dalı Başkanlığını sürdürmüştür. Evli ve iki çocuk annesi olan ASLAN, halen Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesinde Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı başkanı, Ankara Üniversitesi Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Uygulama ve Araştırma Merkezi (ÇOGEM)’nde müdür yardımcısı olarak hizmet vermeye devam etmektedir.

E-posta: caslan@ankara.edu.tr

cananmetinaslan@hotmail.com

Tel: 0 (312) 363 33 50 / 5207

ORCID No: 0000-0002-0015-286X

SUNUŞ

İnsana, doğaya, yaşama saygı, bilişsel ve duyuşsal boyutlu bir birikimdir. Bu birikim, bebeklikten başlayarak nitelikli uyaranların kılavuzluğunda duyu algılarının öğrenme sürecine katılmasıyla yapılanmaya başlar. İletişim kurma, sorun çözme, tasarlama anlama ve anlatmayı gerektiren yetilerdir; kavram tasarımı süreciyle birlikte nitelik kazanır. Yalın bir söyleyişle kişinin yaşam ve insan gerçekliğini anlamlandırabilmesi için erken dönemden başlayarak kavramsal gelişiminin desteklenmesi, duyu algılarının bilinçlendirilmesi gerekir.

Dil, duygu ve düşünce evrenini yapılandıran, bu evrenin sınırlarını biçimlendiren bir araçtır. İnsan, düşünme ve iletişim aracı olan dilin olanaklarına egemen oldukça özgürleşir; bilimsel ve sanatsal yaratıcılığın da öznesi olabilir. İnsan olmanın, insana özgü eylemlerin, insana yaraşır biçimde yaşama geçirilebilmesinin kaynağıdır dil. Bireylerin ve toplumların nice yaşantıların kılavuzluğunda sınıyarak geliştirdikleri insana yönelik yüksek ve yararlı, ahlaka özgü değerlerin algılanıp yaşama geçirilebilmesi ile kişilerin dilsel ve düşünsel yetkinliği arasında güçlü bir koşutluktan söz edilebilir.

Dil, insanın doğumla başlayıp aile, çevre ve okulla birlikte sürdürülen öğrenmeye yönelik çabalarının; insana, yaşama ilişkin duyarlıkların niteliğini biçimlendiren bir dizgedir. Edebiyat, bu dizgenin insan yaşamını anlamlı ve değerli kılmak için eyleme geçmiş adıdır; yaratıcısı da sanatçıdır. İnsanı insan kılan tüm değerler, insanı insanlıktan çıkaran ilkelikler yazarın ilgi ve duyarlık alanına girer. İnsanoğlunun tüm gerçekliği, yazarın, düş ve düşünce gücünün tanıklığında, dilin yaratıcı anlatım olanaklarıyla okura sunulur.

Dilin anlam oluşturma gücünü somutlayan, sanatçının duyarlığıyla örülmüş kurgusal evrende, okurla buluşturulan gerçeklik, tümüyle insana ve yaşama özgüdür. Bu gerçeklikle buluşan her özne, kurgulanan yaşam durumlarının sunduğu estetik nitelikli iletilerin kılavuzluğunda, insana ulaşır; insan denilen varlığı tüm boyutlarıyla anlamaya dayalı bir sorumluluk üstlenir. Duyu algılarını devindiren, kavramsal birikimi geliştiren; okuru insana ulaştıran bu etkileşim, özlü bir belirlemeyle insanlaşma sürecidir. Demokratik toplumların gereksinim duyduğu, düşünen duyarlı bireylerin yetişmesine olanak sağlar.

Prof. Dr. Canan ASLAN'ın hazırladığı, "Çocuk Edebiyatı ve Duyarlık Eğitimi" adlı beş bölümden oluşan çalışmada; düşünen duyarlı bireyler yetiştirme sürecinde, sanatın, edebiyatın işlevi bilimsel bir anlayışla çerçevelenmiş; okur yetiştirme sürecinin temel bir değişkeni olan çocuk edebiyatının duyarlık eğitimindeki yeri ve önemi üzerine odaklanılmıştır.

“Çocuk Edebiyatı ve Duyarlık Eğitimi”, çocuk edebiyatı yapıtlarından amaca uygun ve etkilice yararlanabilmek için, hangi soruların kılavuzluğuna gereksinim duyulacağını somutlayan ve bu soruları bir uygulamayla örneklendiren bir çalışmadır.

Prof. Dr. Canan ASLAN’ın, “Duyarlık Atölyesi” olarak adlandırdığı eğitim ortamlarını yapılandırarak öğrencilerini duyarlı kılma amacını, bilimsel bir anlayışla kuşatmak isteyen tüm öğretmenlere, “Çocuk Edebiyatı ve Duyarlık Eğitimi” adlı çalışmayla buluşmalarını salık veriyorum.

“Çocuk Edebiyatı ve Duyarlık Eğitimi”nin, çocuk ve gençleri duyarlı bireyler olarak yetiştirmeyi önceleyen ailelere, öğretmen adaylarına, araştırmacılara kılavuz olacağını düşünüyorum; çocuk edebiyatının duyarlı bireyler yetiştirme işlevini başarıyla sunan sevgili öğrencim ve meslektaşım Prof. Dr. Canan ASLAN’ı içtenlikle kutluyorum.

Prof. Dr. Sedat SEVER

Ağustos, 2019

ÖNSÖZ

Yalnızca kendi yaşamıyla ilgilenmeyip öteki insanların yaşadıkları sorun ve acıların da farkında olan, eşduyumsal ilişki kurarak onları anlamaya çalışan, bencillikten sıyrılmış, farklılıkları zenginlik olarak gören ve hoşgörülle karşılayan, insan onuruna saygılı, doğayı seven “duyarlı insan”lar yetiştirmek mutlu ve huzurlu bir dünyada yaşayabilmenin en önemli koşullarından biridir. Duyarlı insanın yetiştirilmesi, çocuğun yalnızca bilişsel yanının geliştirilmesiyle olanaklı olmaya bilir. Bu durumda gerek ailede gerekse eğitim-öğretim ortamlarında sanatsal anlamları yoluyla çocuğu hem duyuşsal hem de duyguşsal eğitimden geçiren, yapıttaki olaylar ve kişiler üzerine düşünmeye yönelten, doğal ortamında ona çeşitli değer ve erdemlerin önemini sezdirenen edebiyat yapıtlarının olanaklarından ilk çocukluk yıllarından başlayarak yararlanmak gerekir.

Edebiyat, yaşam gerçekliğinden esinlenmiş bir “kurmaca gerçeklik”tir. Yaşamdan beslenen yazınsal bir gerçeklik söz konusudur edebiyat yapıtlarında. Tüm sanat dalları gibi edebiyat da insanı imgelerin güçlü biçimde canlandırıldığı inandırıcı ve etkileyici bir dünyanın içine çeker. Okur, başından bilir aslında bir kurmaca ortamla karşı karşıya bulunduğunu, yapıttaki yaşamın gerçek yaşamda birebir karşılığının olmadığını. Bunu bilmesine karşın bu kadar etkilenmesinin nedeni, yazınsal kurgudaki anlatının bir yandan okurun tüm duyularını ve duygularını devindirmesi bir yandan onu düşünmeye yöneltmesi bir yandan da insanî değerlerin önemini ona çarpıcı ve büyüleyici bir biçimde duyumsatmasıdır.

İnsanlar edebiyat yapıtlarını okurken kendi alışlagelmiş yaşamlarının dışına çıkar, her bir yapıtta yaşamın ve insan varlığının farklı bir yanıyla yüzleşir; doğal olarak farklı bir bilinç durumu içine girer, adeta büyülenirler. Kendilerini yapıttaki olaylara, karakterlerin duygu ve düşüncelerine kaptırır, farklı yaşamlar üzerine yoğunlaşır; böylece farklı duyarlıklarla buluşurlar. Başka bir söyleyişle insanlar, Edmond Jaloux’un “Okuduğumu yaşıyordum ve okuduğuma dönüşüyordum” yargısını doğrular biçimde okuduklarından etkilenir ve okudukları karakterlerin duyarlıklarını edinirler. Llosa (2012:47)’ya göre roman sanatı, bizleri büyüleyen kurmacaları uyumlu ve yaşam dolu bir bütün halinde tutar. Romanın inandırıcılığı öylesine güçlüdür ki kurmacaları her şeyden bağımsız, kendi kendilerini yaratan ve kendi kendilerine yeten varlıklarmış gibi görürüz. Kurmacalar, büyüleyici biçemleri ve yetkin yapılarıyla bizleri kandırırlar. Fischer (1993: 14-45)’e göre sanat da üstün bir büyücü olan sanatçı da toplum için, insanın dünyayı tanıyıp değiştirebilmesi için gereklidir; sanat salt özünde taşıdığı büyü yüzünden de gereklidir.

Felski (2010: 72-73)’ye göre büyülenme, “Yoğun bir bağlanma haliyle bir estetik nesnesine başka hiçbir şeyi umursamayacak kadar mutlak biçimde kapılma

duygusu”dur. Büyülenme önemlidir; çünkü insanların sanat yapıtlarına yönelmesinin bir nedeni de kendilerinin dışına çıkma, farklı bir bilinç durumu içine girme gereksinimidir. Singer (2003: 8)’e göre gerçek edebiyatın; rastlantıyı amaçla, kuşku-yu inançla, tenin tutkularını ruhun özelemleriyle kaynaştırmak gibi büyümlü bir gücü vardır. Sanatçıyı “üstün büyücü” olarak nitelendiren ve bu büyücünün toplum için gerekli olduğunu düşünen Fischer (1993: 13-14-44)’e göre, sanat başlangıçta gerçek ama bilinmeyen bir dünyaya egemen olmaya yarayan tılsımlı bir araç, aslında bir büyüydü. Sanatın bu büyücülük görevi zamanla toplumsal ilişkilere ışık tutmak, yoğunlaşan toplumlardaki insanları aydınlatmak, insanların toplumsal gerçekleri tanıyıp değiştirmelerine yardımcı olmak görevine dönüştü. Fischer’e göre, alinyazısı dünyayı değiştirmek olan bir sınıf için sanatın görevinin büyülemek yerine aydınlatmak, eyleme itmek olması ne denli doğruysa, sanatta büyümlün payımın olduğu da o denli doğrudur. Çünkü sanat, özündeki büyüden yoksun olduğu zaman sanat olmaz. Gelişiminin bütün dönemlerinde, ağırbaşlıyken de eğlendiriciyken de inandırırken de abartırken de anlamlıyken de anlamsızken de düşleri işlerken de gerçekleri işlerken de sanatta büyümlün her zaman bir payı olmuştur. Kagan (1993: 477) da sanatı aynı zamanda bir büyümlü ayna olarak düşünür. Bu aynada insan yalnızca düşsel bir başka insanı görmez, o insanda somut bir biçimde kendini de görür. Kendisiyle ilgili, kendi özüne ilişkin çok önemli gerçekleri öğrenir.

Bu kitabı genel olarak sanatın ve özel olarak edebiyatın duyarlık edindirme konusundaki büyümlü gücüne, bilinçli ve etkin alımlayıcısı çoğaldığında sanatın ve edebiyatın bir gün insan yaşamını büyük ölçüde kurtaracağına gönülden inandığım için yazdım. Sanat, gerçekten büyümlüyor insanı. Bir erdem, bir değer ya da yaşanmış herhangi bir insanlık acısı üzerine verilen bir konferans bitiminde konuşmacı ne kadar etkileyici konuşursa konuşsun, konuşmadan çok etkilendiği için salondan ağlayarak çıkan insanları pek görmeyiz. Ancak, aynı konulu bir sinema filmi ya da bir tiyatro oyununu izledikten, aynı konulu bir edebiyat yapıtını okuduktan sonra çok etkilendiği için ağlayan ya da ağladığını söyleyen insanlar görüp duyarız. İşte bu durum, kaynağını gerçek yaşamdan alan ancak gerçek bir gerçeklik olmayan sanat yapıtlarının etkileyici ve büyüleyici gücünden kaynaklanıyor.

Bu kitap beş bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde “duyarlık” ve “duyarlık eğitimi” kavramlarının tanımları yapılarak anılan kavramların bu kitapta hangi anlamlarda kullanıldıkları açıklanmıştır. İkinci bölümde sanatın ve edebiyatın insan ve toplum yaşamı açısından çeşitli işlevleri ele alınmıştır. Üçüncü bölümde çocuk edebiyatı ürünlerinin çocuğun başta bilişsel, duyuşsal, toplumsal ve kültürel olmak üzere çeşitli gelişimleri açısından işlevleri üzerinde durulmuş; bu nitelikteki yapıtların çocuğun duyarlık eğitimine katkıları tartışılmıştır. Bu bölümde ayrıca “Edebiyat ve Öğreticilik” ile “Edebiyat ve Yazınsal İletişim” konuları da ele alınmıştır. Dör-

düncü bölümde edebiyat yapıtlarının insanı nasıl duyarlı kılabildiği konusu üzerine odaklanılmış; duyarlık eğitiminin nasıl gerçekleştiği “Edebiyat ve Duyu Eğitimi”, “Edebiyat ve Duygu Eğitimi”, “Edebiyat ve Düşünme Eğitimi” ile “Edebiyat ve Değer Eğitimi” başlıkları altında tartışılmıştır. Bu bölümde ayrıca duyarlık yeteneğinin kişiye kazandırılmasının önemi üzerinde durulmuştur. Beşinci bölümde çocuğun duyarlık eğitimine katkı sağlayabilmesi için çocuk edebiyatı ürünleri üzerinde ne tür etkinlikler yapılabileceği, bu etkinliklerin yapılabileceği ortamın özellikleri üzerine açıklamalar yapılmış, söylenenleri somutlamak amacıyla bir çocuk kitabı üzerinden yapılabilecek etkinlikler örneklendirilmiştir. Bu bölümün sonunda ayrıca seslendikleri yaş grupları da belirtilerek çocuklarda çeşitli konularda duyarlık oluşturabileceği düşünülen kimi çocuk kitapları önerilmiştir.

Belirtmeyi zorunluluk olarak gördüğüm bir konu var: Bu kitap birçok yönden olduğu gibi önerilen kitaplar yönünden de sınırlıdır. Bu çalışmada önerdiğim kitapların dışında gerek Türk gerekse Dünya çocuk edebiyatında çocuklarda duyarlık oluşumuna katkıda bulunabilecek daha birçok çocuk kitabı bulunmaktadır. Bunlar da zamanla duyarlık eğitimine katkıları bağlamında yazar tarafından değerlendirilecek ve uygun bulunanlar sonradan kitaba eklenecektir.

Başta doktora başlamamdan bu yana akademisyenlik yaşamımın her aşamasında desteğini ve katkılarını esirgemeyen, “Çocuk Edebiyatı ve Duyarlık Eğitimi” adlı dersimin adını koymama, içeriğini oluşturmama yardımcı olan, çok şey öğrendiğim ve hâlâ öğrenmelerime kaynaklık eden Sevgili Hocam Prof. Dr. Sedat SEVER’e çok çok teşekkür ediyorum. Yine doktora aşamasından bugüne her yol alışımında yanımda içtenlikle ve sıcacık duran, bana hep güç veren Sevgili Hocam Prof. Dr. Selahattin DİLİDÜZGÜN’e teşekkürüm candandır. Ayrıca, düşünsel ve duygusal desteklerini hep içimde, yüreğimde duyumsadığım ve kitaplarını, yazılarını kendime temel birer kılavuz edindiğim çok Sevgili Hocalarım Prof. Dr. Cahit KAVCAR’a, Adnan BİNYAZAR’a ve Emin ÖZDEMİR’e, yazılarından çokça esinlendiğim Sevgili Selim İLERİ’ye, Prof. Dr. Zehra İPŞİROĞLU’na, Prof. Dr. Nermi UYGUR’a, tanıdığım gündün bu yana beni hep onurlandıran ve güdüleyen çok Sevgili Hocam Prof. Dr. Güray KÖNİĞ’e, yapıtlarından yararlandığım sanatçılara ve kitabımın içeriğini oluşturmamda çalışmalarından güç aldığım tüm bilim insanlarına sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum. Onurlandırıcı sözleriyle beni her zaman güdüleyen çok sevgili dostum ve meslektaşım Prof. Dr. Hasan Haluk ERDEM’e içten teşekkür ediyorum. Okuyarak çok değerli önerilerde bulunan sevgili öğrencilerim ve meslektaşlarım Onur TAŞDEMİR ile Fatma Esra KANMAZ’a, teknik konulardaki destek ve yardımları için sevgili Mehmet Yalçın KANMAZ’a, derslerimi büyük bir coşku ve mutlulukla yapmamı sağlayan sevgili öğrencilerime

çok teşekkür ediyorum. Kitabın basımındaki emek ve özenleri için PEGEM Yayıncılık çalışanlarına da teşekkürüm içtendir. Ayrıca beni hep anlayışla karşılayan, bana duyarlı olmanın anlamını ve güzelliğini öğreten canım annem Hatice ARSLAN'a, canım oğullarım Onur Taylan ile Özgün İnan'a ve sevgili eşim İsmet ASLAN'a da teşekkürü borç bilirim.

On iki yıldır, önce yüksek lisans sonra da doktora dersi olarak heyecan ve mutlulukla verdiğim "Çocuk Edebiyatı ve Duyarlık Eğitimi" adlı dersimin hazırlıklarını birleştirerek oluşturduğum bu kitabın herkesin yüreğine iyilik, sevgi, barış ve duyarlık getirmesi dileğiyle...

Prof. Dr. Canan ASLAN

Ankara, Ağustos 2019

İÇİNDEKİLER

Sunuş.....	v
Önsöz	vii

1. BÖLÜM

DUYARLIK VE DUYARLIK EĞİTİMİ

Duyarlık Nedir?	1
Duyarlık Eğitimi Nedir?	2

2. BÖLÜM

SANATIN VE EDEBİYATIN İNSAN VE TOPLUM YAŞAMI AÇISINDAN İŞLEVLERİ

Sanatın İnsan ve Toplum Yaşamı Açısından İşlevleri	7
Edebiyatın İnsan ve Toplum Yaşamı Açısından İşlevleri	12

3. BÖLÜM

ÇOCUK EDEBİYATININ ÇOCUĞUN ÇEŞİTLİ GELİŞİMLERİ AÇISINDAN İŞLEVLERİ VE ÇOCUĞUN DUYARLIK EĞİTİMİNE KATKISI

Çocuk Edebiyatı Nedir?	19
Çocuk Edebiyatının Yetişkin Edebiyatından Farkı	21
Çocuk Edebiyatının İşlevleri.....	22
Çocuk Edebiyatının Çocuğun Duyarlık Eğitimine Katkısı	24
Edebiyat ve Öğreticilik	30
Edebiyat ve Yazınsal İletişim.....	33

4. BÖLÜM

EDEBİYAT YAPITLARI İNSANI NASIL DUYARLI KILAR?

Duyu ve Duyu Eğitimi	37
Edebiyat ve Duyu Eğitimi	40
Çocuk Edebiyatı ve Duyu Eğitimi.....	42
Duygu Eğitimi.....	45
Edebiyat ve Duygu Eğitimi	48
Çocuk Edebiyatı ve Duygu Eğitimi	52

Değer Eğitimi	56
Edebiyat ve Değer Eğitimi	58
Çocuk Edebiyatı ve Değerler	60
Çocuk Edebiyatı ve Temel Bir Evrensel Değer Olarak “Farklılıklara Saygı”	63
Düşünme Eğitimi	66
Edebiyat ve Düşünme Eğitimi	67
Çocuk Edebiyatı ve Düşünme Eğitimi	70
Duyarlık Yeteneğinin Kişiye Kazandırılmasının Önemi.....	72

5. BÖLÜM

DUYARLIK EĞİTİMİNDE ÇOCUK EDEBİYATI ÜRÜNLERİNDEN YARARLANMA VE ÖRNEK BİR UYGULAMA

Duyarlık Eğitiminde Çocuk Edebiyatı Ürünlerinden Nasıl Yararlanılmalı?	75
Duyarlık Eğitimi Etkinlikleri Nasıl Bir Ortamda Yapılmalı?	78
“Duyarlık Atölyesi” Nasıl Yapılandırılmalı?	79
Bir Kitap: “Müzik Satan Çocuklar”, Bir Uygulama	90
Çocuklara Çeşitli Konularda Duyarlık Kazandırabileceği Düşünülen Kitap Önerileri	111
Kaynaklar.....	127

1. BÖLÜM

DUYARLIK VE DUYARLIK EĞİTİMİ

Bu bölümde “duyarlık” ve “duyarlık eğitimi” kavramlarının tanımları yapılarak bu kavramların kitapta hangi anlamlarda kullanıldıkları açıklanmış; duyarlık yeteneğinin kişiye kazandırılmasında sanatsal nitelikli uyaranların gerekliliğine dikkat çekilmiştir.

Duyarlık Nedir?

Sanatın karşıtı duyarsızlıktır. Kişiliğin olmaması, yaratıcılığın eksik olması, tekdüzelik, rutin, kısaca suskun bir yaşamdır.

(Lewis Mumford, 1992)

Duyarlık sözcüğü (esk. hassasiyet; Fr. “sensibilité”, “sensitivité”; Alm. “empfindlichkeit”, “sensibilität”, “sinnlichkeit”; İng. “sensitivity”, “sensitivity”), sözlüklerde farklı biçimlerde tanımlanmaktadır. TDK’nin hazırladığı Türkçe Sözlük (1988:414) duyarlık sözcüğünü, “Duyum ve duyguları algılayabilme yeteneği, hassasiyet”, “Zayıf bir etkiye karşı tepki gösterebilme yeteneği”; TDK Büyük Türkçe Sözlük (2019), “Duyarlı olma durumu, duygunluk, duyarlık, hassaslık”, “Duyu alabilme ve uyarılara cevap verebilme yeteneği” olarak tanımlamaktadır. Püsküllüoğlu (2005: 307-308)’na göre duyarlık, “Duyar olma durumu, duyum ve duyguları algılayabilme, duyumsayabilme yeteneği”dir. TÜBA Türkçe Bilim Terimleri Sözlüğü (2011:369)’nde bu sözcük, “1. çoçg. ruhb. 1. Uyarıcılardan, özellikle de güçsüz uyarıcılardan kolayca etkilenme ya da uyarıyı ayırt etme yetisi. 2. Başkalarının duygularını özellikle belirgin olmadığı zamanlarda sezme yetisi. 3. Olumsuz etkilere kolayca kapılma, kolayca yaralanma. 4. Bir testin, belli bir özelliği saptama konusundaki doğruluk derecesi, 2. fel. İnsan aklının, duyu verilerini alma yetisi, 3. yazb. Bir yazar ya da şairin, güzellikleri ve başkalarının duygularını algılayabilmesi ve bu özelliğini yapıtlarında yansıtabilmesi” biçimlerinde tanımlanmıştır. Göğüş (1998: 48), bir anlatım terimi olarak duyarlık sözcüğünü, “1. Güzelliği, insanların neşe ve üzüntüsünü, her çeşit duyguyu anlayabilme yeteneği. 2. Yazın sanatında kişilerin iç yaşamına girilmiş, neşe, sıkıntı ve sorunlarıyla anlatılmış olması” biçiminde tanımlamıştır. Aynı kökten türeyen “duyarlı” sözcüğü de sözlüklerde